

Innovation i Forskning – et Eksempel

Af EJLER ALKJÆR*)

Med udgangspunkt i en påpegning af sammenhængen mellem innovation i erhvervslivet og innovation i den erhvervsretlige såvel som den erhvervsøkonomiske forskning fastslås, at der ikke foreligger nogen generel kortlægning af, hvorledes forskere inspireres til nye forsknings-emner og nye forskningsmetoder. Som eksempel på hvorledes ideer til forskning kan opstå, nævnes et eksempel på, hvordan to erhvervsretlige værker af Jan Kobbenaegel har inspireret hinanden, og hvorledes disse atter har givet artiklens forfatter ideen til erhvervsøkonomiske forskningsopgaver.

Det nye begreb *innovation i erhvervslivet* bliver fra visse sider betragtet som fyldning af gammel vin på nye flasker. Det kan også være rigtigt nok, at det altid har været en central opgave for erhvervslivets ledere at overveje nyskabelser — at finde frem til nye varer, at forbedre eksisterende varer, at finde nye markeder, at anvende nye organisationsprincipper, forretningsmetoder o.s.v. o.s.v. På den anden side er behovet for, eller livsnødvendigheden af innovation i erhvervslivet vel i dag generelt endnu langt større end nogensinde før, hvorfor der også med nogen ret kan tales om fyldning af ny vin på nye flasker. Dynamikken i den tekniske, politiske og sociale udvikling, såvel som i livs-, forbrugs- og købevaner er jo så livlig i vore dage, at *forandring* kan siges at være blevet et helt *permanent* træk i nutiden.

Begrebet innovation kan også knyttes til forskning. For det første giver erhvervslivets innovation selvfølgelig i sig selv anledning til innovation inden for bl.a. erhvervsøkonomisk og erhvervsretlig forskning. Det gælder f.eks. når nye forretningsmetoder beskrives, systematiseres og vurderes. Dernæst kan sådan forskning i mange tilfælde virke inspirerende tilbage til erhvervslivet og medføre innovation her. Innovationen inden for forskningen kan gøre sig gældende ikke blot med hensyn til forskningens objekter,

*) Professor, Institut for Trafik-, Turist- og Beliggenhedsforskning, Handelshøjskolen i København.

Innovation i Forskning – et Eksempel

Af EJLER ALKJÆR*)

Med udgangspunkt i en påpegning af sammenhængen mellem innovation i erhvervslivet og innovation i den erhvervsretlige såvel som den erhvervsøkonomiske forskning fastslås, at der ikke foreligger nogen generel kortlægning af, hvorledes forskere inspireres til nye forsknings-emner og nye forskningsmetoder. Som eksempel på hvorledes ideer til forskning kan opstå, nævnes et eksempel på, hvordan to erhvervsretlige værker af Jan Kobbenaegel har inspireret hinanden, og hvorledes disse atter har givet artiklens forfatter ideen til erhvervsøkonomiske forskningsopgaver.

Det nye begreb *innovation i erhvervslivet* bliver fra visse sider betragtet som fyldning af gammel vin på nye flasker. Det kan også være rigtigt nok, at det altid har været en central opgave for erhvervslivets ledere at overveje nyskabelser — at finde frem til nye varer, at forbedre eksisterende varer, at finde nye markeder, at anvende nye organisationsprincipper, forretningsmetoder o.s.v. o.s.v. På den anden side er behovet for, eller livsnødvendigheden af innovation i erhvervslivet vel i dag generelt endnu langt større end nogensinde før, hvorfor der også med nogen ret kan tales om fyldning af ny vin på nye flasker. Dynamikken i den tekniske, politiske og sociale udvikling, såvel som i livs-, forbrugs- og købevaner er jo så livlig i vore dage, at *forandring* kan siges at være blevet et helt *permanent* træk i nutiden.

Begrebet innovation kan også knyttes til forskning. For det første giver erhvervslivets innovation selvfølgelig i sig selv anledning til innovation inden for bl.a. erhvervsøkonomisk og erhvervsretlig forskning. Det gælder f.eks. når nye forretningsmetoder beskrives, systematiseres og vurderes. Dernæst kan sådan forskning i mange tilfælde virke inspirerende tilbage til erhvervslivet og medføre innovation her. Innovationen inden for forskningen kan gøre sig gældende ikke blot med hensyn til forskningens objekter,

*) Professor, Institut for Trafik-, Turist- og Beliggenhedsforskning, Handelshøjskolen i København.

som ovenfor antydte, men også med hensyn til forskningens værktøj — forskningens teknik, forskningsmetoderne. Nye emner kan angribes med traditionelt værktøj. Gammelkendte emner kan bearbejdes med nyt værktøj. Nye emner kan angribes med nyt værktøj. I samtlige disse tilfælde er der tale om forskningsmæssig innovation.

Det er mit indtryk, at den moderne erhvervsmæssige innovationsteori — der er jo tale om intet mindre end en problemkreds, et fag, eller vel snarest en faggruppe, gående på tværs af talrige traditionelle faggrupper — i ikke ubetydeligt omfang beskæftiger sig med spørgsmål som: hvorledes konstaterer man et behov for innovation, og hvorledes får man selve ideen til den vare, vareudformning, forretningsmetoder o.s.v., som dækker dette behov? Dog har jeg ikke set nogen, i al fald ikke nogen systematisk oversigt over, hvorledes f.eks. erhvervsretlige og erhvervsøkonomiske forskere finder frem til, eller man kan sige: får selve ideen til de forskningsemner, de går i gang med. Dette skrift, hvis bidragydere alle er blevet bedt om — såvidt muligt — at skrive »afhandlinger inden for fagområder, der har en vis tilknytning til Jan Kobbernagels virksomhed som juridisk skribent«, kunne have ydet en interessant forskningsmæssig innovation ved at klarlægge i detaljer, hvilke innovationer Jan Kobbernagel har produceret i den omfattende og alsidige litterære produktion, han har bag sig (jfr. bibliografien andetsteds i nærværende skrift). Blot et enkelt aspekt ville have været yderst interessant og usædvanligt (altså en virkelig innovation), nemlig en besvarelse af spørgsmålet: hvordan er disse innovationer opstået — hvorfra og hvordan er ideerne fremkommet? Nu kunne sådant antagelig ikke realiseres på basis af selve de trykte værker, men en interviewning — i dybden — af forfatteren måtte antagelig til. Derved ville et andet af redaktionens principper: at dette skrifts tilblivelse skulle holdes skjult indtil overrækkelsesdagen, være blevet brudt. Af indlysende grunde er den, der skriver disse linier altså ude af stand til at kortlægge det her nævnte emne. Jeg kan derimod give et enkelt eksempel på, hvordan innovation inden for forskning kan forme sig som en kædereaktion, og her er Jan Kobbernagel og jeg begge led i kæden.

I 1945 udsendte Jan Kobbernagel værket »Ledelse og ansvar« med undertitlen: »En undersøgelse af bestyrelsens og direktionens ansvar over for aktieselskabet og dets kreditorer«. Forordet giver ikke — og dermed deler det skæbne med de fleste forord — nogle direkte oplysninger om, hvordan forfatteren har fået ideen til dette emne, og til måden, det er grebet an på. Kun siges det, at . . . »de spørgsmål, der behandles i denne bog, er hentet ud fra erhvervslivets brogede virkelighed«. Endvidere peger forfatteren på, hvori innovationen i forskningsmetoder består: . . . »navnlig har jeg gennem

en retssammenlignende undersøgelse bestræbt mig på at anvende nye synsmåder over for de hjemlige forhold«. Endvidere oplyses, at »materialet til denne afhandling er indsamlet under den udenlandsrejse, jeg foretog 1940—41 . . .« — altså: ideen til emnet og behandlingen af den er fostret nogle år før det færdige produkt offentliggjordes.

I 1956 udgav Jan Kobbarnagel værket »Direktøren« med undertitlen: »En håndbog for erhvervslivets ledere«. Et nyt oplag i form af et fotografisk optryk udkom i 1961. I forordet oplyser forfatteren, at han har sat sig »den opgave at give en praktisk-juridisk vejledning i de regler, hvorpå kontraktforholdet mellem direktør og selskab er baseret. Direktørens stilling, hans kompetence og hans ansvar er de hovedemner, hvorover bogen er bygget«. Interessant — og usædvanligt — er det, at forordet endvidere klart angiver, hvorledes forfatteren har fået ideen til at skrive den: »Ideen til bogen er givet mig af direktør Poul Harris.« Ja — det angives klart, men er det nu så klart igen? Hvordan mon Poul Harris fik ideen til bogen, og ideen til, at netop Jan Kobbarnagel burde skrive den? Mon ikke i kraft af udgivelsen af »Ledelse og ansvar« nogle år tidligere?

Ganske vist er de to værker af helt forskellig karakter — den første udpræget retsteoretisk, medens forordet til den næste rummer følgende karakteristik: »Bogen er skrevet for den praktiske forretningsmand og kræver ingen juridiske forudsætninger«. En del af indholdet i det første (videnskabelige) værk bringes altså også i næste (praktiske) værk — men i dertil hørende populariseret, og tillige ajourført form.

Jeg læste de to værker, da de udkom — ikke fra ord til andet, men sådan som man (jeg) nu engang læser, hvad kolleger skriver om emner, som har mere eller mindre berøring med ens eget felt. Mindst læste jeg i den første, mere i den næste. Under min — dog hastige — gennemgang af »Direktøren« hæftede jeg mig især ved visse ting i kapitlet om »Direktørstillingen og dens forudsætninger«, bl.a. om selve begrebet direktør og direktørens uddannelse samt referaterne af forskellige udenlandske kortlægninger af direktørens arbejdsdag og tilværelse iøvrigt. Men med ganske særlig interesse og intensitet læste jeg i afsnittene om »Direktørens aflønning« og »Direktørens skatteretlige problemer« om nogle emner, som jeg aldrig havde set behandlet i sammenhæng før, nemlig direktørers udgifter til repræsentation, rejser og bilhold — hvorimod forskellig litteratur om sælgeres rejseudgifter m.v. var mig bekendt. Medens sidstnævnte ikke inspirerede mig til igangsætning af egne forskningsarbejder (jeg har derimod i tidens løb stillet adskillige seminaropgaver i sælgeres transportproblemer og deres hertil hørende omkostningsdækning) mener jeg at erindre, at Jan Kobbarnagels omtale af direktørernes problemer i så henseende direkte gav

mig ideen til påbegyndelse af forskellig forskning af erhvervsøkonomisk art.

Det forholdt sig således, at jeg kort tid efter læsningen af »Direktøren« fik en indbydelse til at tale ved en international erhvervsøkonomisk kongres — en indbydelse, som ikke var til at modstå. Det var en europæisk kongres, som ville give (og også gav) anledning til mange gode kontakter blandt foredragsholdere og tilhørere. Jeg var frit stillet med hensyn til emne, dækning af rejseudgifter og honorar var i orden, og kongressen skulle foregå i Paris. Hvad kunne man ønske sig mere? Jeg var ingeniør i bekneb for emner, jeg havde faktisk ideer til flere forskellige, men jeg syntes, at det ville være en virkelig innovation på et kongresprogram at tale om »the modern manager's travel problems«.

Ideen hertil fik jeg altså fra Jan Kobbernagels »Direktøren« — og det viste sig at være en god idé. Men den blev selvfølgelig ført ud i livet med specielt henblik på den internationale, erhvervsøkonomisk-orienterede kreds, jeg skulle tale til. Fra at være overvejende erhvervsretligt og skatteretligt behandlet af Jan Kobbernagel gav jeg det en udpræget erhvervsøkonomisk belysning. Jeg delte det op i fem afsnit: 1) den moderne erhvervsleders ændrede rejsemønster, 2) variationer i rejseomkostninger og effektivitet fra transportmåde til transportmåde, 3) geografiske variationer i opholdsomkostninger, 4) firmaernes forskellige praksis med hensyn til godtgørelse af rejseomkostningerne og 5) forretningsrejsers andel af det totale volumen af rejseaktivitet over landegrænserne.

Sidenhen er jeg gået mere i dybden med de nævnte del-emner. Dette er foreløbig sket i forskellige foredrag og afhandlinger. Enkelte af emnerne arbejder jeg selv videre på. Andre har måttet vige i prioritet til fordel for andre forskningsopgaver, men udgør gode emner til f.eks. »store opgaver« til cand.merc.-eksamen. Under alle omstændigheder anser jeg den emnekreds, som Jan Kobbernagels »Direktøren« i sin tid henledte min opmærksomhed og interesse på, for at være et centralt punkt eller rettere en gruppe af punkter på det forskningsprogram, der er opstillet for Institutet for Turist-, Trafik- og Beliggenhedsforskning. Det var jeg måske nået frem til under alle omstændigheder, altså ved ad andre kilder og på andre måder at være blevet inspireret til ideen — hvem ved? Men det her refererede eksempel forekommer mig at være en interessant illustration af, hvorledes innovation kan foregå som kædereaktion, springvist og uforudsigeligt.

Eet er i al fald altid godt og rigtigt: at læse sine kollegers produktion. For mig har det nu været en fornyet oplevelse at læse i de to her nævnte værker fra Kobbernagels hånd — selv om han måske selv vil betegne det første som et ungdomsarbejde, det andet som et praktisk-populært arbejde.

Jeg læste forskelligt, som jeg læste allerede i sin tid, da bøgerne udkom, og jeg tror også, jeg læste et og andet, som jeg ikke fik læst dengang. Jeg vil dog ikke påstå, jeg nu i anden omgang har fået nye ideer til erhvervsøkonomiske forskningsemner, men overlader gerne til en eller anden den foran antydede idé af mere generel art: en kortlægning af, hvordan erhvervsretlige, erhvervsøkonomiske og andre forskere i det hele taget får ideer m.h.t. nye forskningsemner og nye forskningsmetoder.